

Karl Marx & Friedrich Engels

Het Communistisch Manifest

Geschreven: Eind 1847

Eerste publicatie: februari 1848

Bron: Genomen uit een oude uitgave van de SDAP, vertaling door Herman Gorter

Deze versie: De tekst van deze versie van het Communistisch Manifest werd grondig taalkundig nagelezen en waar nodig aangepast tot modern Nederlands. Het eindresultaat, dat sterk afwijkt van de oorspronkelijke vertaling, valt onder copyleft en werd voor het eerst on line gepubliceerd op www.vonk.org. Overname wordt dus toegestaan en zelfs aangemoedigd, mits bronvermelding.

Deze PDF: opgemaakt voor het Marxistisch Internet-Archief Nederlands (www.marxists.org/nederlands/).

Inhoudsopgave

I. Bourgeois en proletariërs

II. Proletariërs en communisten

III. Socialistische en communistische literatuur

IV. Verhouding van de communisten tot de verschillende oppositionele partijen

I. Bourgeois en proletariërs

De geschiedenis van iedere maatschappij tot nu toe is de geschiedenis van de klassenstrijd.¹

Vrije en slaaf, patriciër en plebejer, baron en lijfeigene, gildenmeester en gezel, kortom onderdrukkers en onderdrukten stonden in voortdurende tegenstelling tot elkaar, voerden een onafgebroken, nu eens bedekte dan weer open strijd, een strijd die ieder keer eindigde met een revolutionaire omvorming van de gehele maatschappij of met de gemeenschappelijke ondergang van de strijdende klassen.

In de vroegere tijdperken van de geschiedenis vinden wij bijna overal een volledige verdeling van de maatschappij in verschillende standen, een veelvoudige trap van maatschappelijke rangen. In het oude Rome hebben wij patriciërs, ridders, plebejers, slaven; in de Middeleeuwen leenheren, vazallen, gildenmeesters, gezellen, lijfeigenen en bovendien in bijna ieder van deze klassen nog bijzondere rangschikkingen.

De uit de ondergang van de feodale maatschappij voortgekomen moderne burgerlijke maatschappij heeft de klassentegenstellingen niet opgeheven. Zij heeft slechts nieuwe klassen, nieuwe voorwaarden van onderdrukking, nieuwe vormen van strijd in de plaats van de oude gesteld.

Ons tijdvak, het tijdvak van de bourgeoisie, kenmerkt zich evenwel hierdoor dat het de klassentegenstellingen vereenvoudigd heeft. De gehele maatschappij splitst zich meer en meer in twee grote vijandelijke kampen, in twee grote lijnrecht tegenover elkaar staande klassen: bourgeoisie en proletariaat.

Uit de lijfeigenen van de middeleeuwen zijn de poorters van de eerste steden voortgekomen; uit deze poorterschap hebben zich de eerste elementen van de bourgeoisie ontwikkeld.

De ontdekking van Amerika, de omzeiling van Afrika, schiepen voor de opkomende bourgeoisie een nieuw terrein. De Oost-Indische en Chinese markt, de kolonisatie van Amerika, de ruilhandel met de koloniën, de vermeerdering van de ruilmiddelen en van de goederen in het algemeen, gaven aan de handel, aan de scheepvaart, aan de industrie een ongekende vlucht en daarmee aan het revolutionaire element in de vervallende feodale maatschappij een snelle ontwikkeling

Het tot hier toe heersende feodale of gildenbedrijf van de industrie was niet toereikend meer voor de met nieuwe markten aangroeiende behoefte. De manufactuur trad in zijn plaats. De gildenmeesters werden verdrongen door de industriële middenstand; de verdeling van de arbeid tussen de verschillende corporaties verdween voor de verdeling van de arbeid in de afzonderlijke werkplaats zelf.

¹ Dat wil zeggen, precies gesproken, de *schriftelijk* overgeleverde geschiedenis. In 1847 was de voorgeschiedenis van de maatschappij, de maatschappelijke organisatie die aan alle opgeschreven geschiedenis voorafging, nog zo goed als onbekend. Sinds die tijd heeft Haxthausen het gemeenschappelijk eigendom van de grond in Rusland ontdekt. Maurer heeft het aangetoond als de maatschappelijke grondslag, waarvan alle Duitse stammen historisch uitgingen, en langzamerhand vond men dat dorpsgemeenten met gemeenschappelijk grondbezit de oervorm van de maatschappij waren van Indië tot Ierland. Eindelijk werd de inwendige organisatie van deze oorspronkelijke communistische maatschappij in haar typische vorm blootgelegd door Morgans alles bekronende ontdekking van de ware aard van de gens en van haar plaats in de stam. Met de vernietiging van deze oorspronkelijke gemenebesten begint de splitsing van de maatschappij in bijzondere en eindelijk tegenover elkaar staande klassen. — *Noot van Engels*

Maar steeds groeiden de markten aan, steeds steeg de behoefte. Ook de manufactuur was niet meer toereikend.

Daar revolutioneerden de stoom en de machinerieën de industriële productie. In de plaats van de manufactuur kwam de moderne grootindustrie, in de plaats van de industriële middenstand kwamen de industriële miljonairs, de chefs van gehele industriële legers, de moderne bourgeois.

De grootindustrie heeft de wereldmarkt gesticht, die de ontdekking van Amerika had voorbereid. De wereldmarkt heeft aan de handel, de scheepvaart, aan de verkeersmiddelen te land een onmetelijke ontwikkeling gegeven. Deze heeft op haar beurt op de uitbreiding van de industrie ingewerkt, en in dezelfde mate, waarin industrie, handel, scheepvaart, spoorwegen zich uitbreidden, in dezelfde mate ontwikkelde zich de bourgeoisie, vermeerderde zij haar kapitalen, drong zij al de uit de middeleeuwen overgeleverde klassen op de achtergrond.

We zien dus hoe de moderne bourgeoisie zelf het product is van een lange ontwikkelingsgang, van een reeks van veranderingen in de productiewijze en in de wijze van verkeer.

Ieder van deze trappen van ontwikkeling van de bourgeoisie werd begeleid door een daarmee overeenkomende politieke stap voorwaarts. Onderdrukte stand onder de heerschappij van de feodale heren, gewapend en zichzelf besturend verbond in de Commune², hier onafhankelijke republikeinse stad, daar belastingplichtige derde stand van de monarchie, dan in de tijd van de manufactuur tegenwicht tegen de adel in de constitutionele of in de absolute monarchie, voornaamste fundament van de monarchieën in het algemeen, bevocht zij voor zich eindelijk, sinds de vestiging van de grootindustrie en van de wereldmarkt, in de moderne staat met volksvertegenwoordiging de politieke alleenheerschappij. De moderne staatsmacht is slechts een comité dat de gemeenschappelijke zaken van de gehele burgerklasse beheert.

De bourgeoisie heeft in de geschiedenis een hoogst revolutionaire rol gespeeld.

De bourgeoisie heeft, waar zij tot de heerschappij is gekomen, alle feodale, aartsvaderlijke, idyllische verhoudingen vernield. Zij heeft de bontgeschakeerde feodale banden, die de mens aan de van nature boven hem geplaatste verbonden, onbarmhartig verscheurd en geen andere band tussen mens en mens overgelaten dan het naakte eigenbelang, dan de gevoelloze ‘contante betaling’. Zij heeft de heilige siddering van de vrome dweperij, van de ridderlijke geestdrift, van de kleinburgerlijke weemoed in het ijsskoude water van egoïstische berekening verdronken. Zij heeft de persoonlijke waardigheid in de ruilwaarde opgelost en in de plaats van de talloze verleende en verworven vrijheden als enige vrijheid de gewetenloze handelsvrijheid gesteld. Zij heeft, met één woord, in de plaats van de met godsdienstige en staatkundige zinsbegoocheling omhulde uitbuiting de openlijke, schaamteloze, directe, dorre uitbuiting gesteld.

De bourgeoisie heeft alle tot nu toe eerwaardige en met vroom ontzag beschouwde ambten van hun heilige schijn ontdaan. Zij heeft de geneesheer, de jurist, de priester, de dichter, de man van de wetenschap in haar betaalde loonarbeiders veranderd. De bourgeoisie heeft van de familieverhouding haar roerend sentimentele

² Zo noemden de burgers van de Italiaanse en Franse steden hun gemeenten, nadat zij het eerste zelfbestuur van hun feodale heren hadden afgekocht of afgedwongen. — *Noot van Engels*

sluier afgerukt en haar tot een zuivere geldverhouding teruggebracht.

De bourgeoisie heeft onthuld hoe de brutale krachtuiting, die de reactie zozeer in de Middeleeuwen bewondert, haar passende aanvulling vond in de traagste dagdieverij. Ze heeft als eerste bewezen wat de werkkraft van de mensen tot stand brengen kan. Zij heeft nog heel andere wonderwerken voltooid dan Egyptische piramides, Romeinse waterleidingen en Gotische kathedralen, zij heeft nog heel andere tochten volbracht dan volksverhuizingen en kruistochten.

De bourgeoisie kan niet bestaan zonder de productiemiddelen, dus de productieverhoudingen, dus de gezamenlijke maatschappelijke verhoudingen voortdurend te revolutioneren. Onveranderde instandhouding van de oude productiewijze was daarentegen de eerste bestaansvoorwaarde van alle vroegere industriële klassen. De voortdurende omwenteling van de productie, de onafgebroken schok aan alle maatschappelijke toestanden, de eeuwige onzekerheid en beweging onderscheidt de bourgeoisperiode van alle andere. Alle vaste, ingeroeste verhoudingen met hun gevolg van eerwaardige voorstellingen en zienswijzen worden opgelost, alle nieuwgevormde verouderen, voordat zij zich kunnen verstenen. Al het feodale en al het vaststaande verdampt, al het heilige wordt ontwijd, en de mensen zijn eindelijk gedwongen hun plaats in het leven, hun wederzijdse betrekkingen met nuchtere ogen te aanzien.

De behoefte aan een steeds uitgebreider afzet van haar producten jaagt de bourgeoisie over de hele aardbol. Overal moet zij zich innestelen, overal haar huis bouwen, overal verbintenissen aanknopen.

De bourgeoisie heeft door haar exploitatie van de wereldmarkt de productie en consumptie van alle landen kosmopolitisch gemaakt. Zij heeft tot groot verdriet van de reactionairen aan de industrie de nationale bodem onder de voeten weggetrokken. De eeuwenoude nationale industrieën zijn vernietigd en worden nog dagelijks vernietigd. Zij worden verdrongen door nieuwe industrieën, waarvan de invoering tot een levenskwestie voor alle beschaafde volkeren wordt, door industrieën, die met meer inheemse grondstoffen, maar grondstoffen uit de verste streken van de aarde verwerken en waarvan de fabrikaten niet alleen in het land zelf, maar in alle werelddelen tegelijk worden verbruikt. In de plaats van de oude, door producten van het eigen land bevredigde behoeften komen nieuwe, die de producten van de verste landen tot hun bevrediging vereisen. In de plaats van de oude lokale en nationale zelfgenoegzaamheid en afgeslotenheid komt er een veelzijdig verkeer, een veelzijdige afhankelijkheid van de volkeren onderling. De geestelijke voortbrengselen van de afzonderlijke naties worden gemeengoed. De nationale eenzijdigheid en beperktheid wordt meer en meer onmogelijk, en uit de vele nationale en lokale literaturen vormt zich een wereldliteratuur.

De bourgeoisie rukt door de snelle verbetering van alle productiemiddelen, door het onnodig gemakkelijker verkeer alle, ook de meest barbaarse volken in de kring van de beschaving.

De goedkope prijzen van haar waren zijn de zware artillerie, waarmee zij alle Chinese muren tegen de grond schiet, waarmee zij de hardnekkigste vreemdelingenhaat van de barbaren tot overgave dwingt. Zij dwingt alle naties zich de productiewijze van de bourgeoisie eigen te maken, wanneer zij niet te gronde willen gaan; zij dwingt hen de zogenaamde beschaving bij zich in te voeren, d.w.z. bourgeois te worden. Met één woord, zij

schept zich een wereld naar haar eigen beeld.

De bourgeoisie heeft het land aan de heerschappij van de stad onderworpen. Zij heeft enorme steden geschapen, zij heeft het aantal van de stedelijke tegenover de landelijke bevolking in hoge graad vermeerderd en aldus een belangrijk deel van de bevolking aan de afstomping van het landleven ontrukkt. Net zoals het land van de stad heeft zij de barbaarse en halfbarbaarse landen van de beschaafde, de boerenvolken van de bourgeoisvolken, het Oosten van het Westen afhankelijk gemaakt.

De bourgeoisie heft meer en meer de versnippering van de productiemiddelen, van het bezit en van de bevolking op. Zij heeft de bevolking op plaatsen opeengehoopt, de productiemiddelen gecentraliseerd en het eigendom in weinige handen geconcentreerd. Het noodzakelijk gevolg hiervan was de staatkundige centralisatie. Bijna onafhankelijke, alleen verbonden provincies met verschillende belangen, wetten, regeringen en tollens werden samengedrongen in één natie, één regering, één wet, één nationaal klassenbelang, één douanegrens.

De bourgeoisie heeft in haar nauwelijks honderdjarige klassenheerschappij massaler en kolossaler productiekrachten geschapen dan alle verdwenen geslachten samen. Onderwerping van de natuurkrachten, machinerie, aanwending van de scheikunde op nijverheid en landbouw, stoomvaart, spoorwegen, elektrische telegrafie, ontginning van gehele werelddelen, het bevaarbaar maken van de rivieren, gehele uit de grond gestampte bevolkingen — welke vroegere eeuw vermoedde dat zulke productiekrachten in de schoot van de maatschappelijke arbeid sluimerden?

We hebben dus gezien: De productie- en verkeersmiddelen, op welker grondslag de bourgeoisie zich ontwikkelde, werden in de feodale maatschappij geschapen. Op een zekere trap van de ontwikkeling van deze productie- en verkeersmiddelen stemden de verhoudingen, waarin de feodale maatschappij produceerde en ruilde, de feodale organisatie van landbouw en manufactuur, met één woord de feodale eigendomsverhoudingen, niet meer overeen met de reeds ontwikkelde productiekrachten. Zij hielden de productie tegen, in plaats van ze te bevorderen. Zij veranderden in even zo vele boeien. Zij moesten verscheurd worden, zij werden verscheurd.

In hun plaats trad de vrije concurrentie met de haar passende maatschappelijke en staatkundige inrichting, met de economische en politieke heerschappij van de burgerlijke klasse.

Onder onze ogen heeft een dergelijke beweging plaats. De burgerlijke productie- en verkeersverhoudingen, de burgerlijke eigendomsverhoudingen, de moderne burgerlijke maatschappij, die zulke geweldige productie- en verkeersmiddelen te voorschijn getoverd heeft, lijkt op de heksenmeester die de onderaardse machten niet meer beheersen kan die hij zelf opriep. Sinds tientallen jaren is de geschiedenis van nijverheid en handel slechts de geschiedenis van de opstand van de moderne productiekrachten tegen de moderne productieverhoudingen, tegen de eigendomsverhoudingen, die de levensvoorwaarden zijn van de bourgeoisie en van haar heerschappij. Het is voldoende de handelscrisisen te noemen, die met hun periodieke terugkeer telkens dreigender het bestaan van de gehele burgerlijke maatschappij in gevaar brengen. In de handelscrisisen wordt een groot

gedeelte niet alleen van de voortgebrachte producten, maar van de reeds geschapen productiekrachten geregeld vernietigd. In de crisissen breekt een maatschappelijke epidemie uit, die voor alle vroegere periodes iets onzinnigs zou hebben geleken — de epidemie van de overproductie. De maatschappij vindt zich plotseling teruggezet in een toestand van ogenblikkelijke barbaarsheid; een hongersnood, een algemeene verdelingsoorlog schijnen haar alle levensmiddelen te hebben afgesneden: de industrie, de handel schijnen vernietigd, en waarom? Omdat zij te veel beschaving, te veel levensmiddelen, te veel industrie, te veel handel bezit. De productiekrachten, die haar ter beschikking staan, dienen niet meer tot bevordering van de burgerlijke eigendomsverhoudingen; integendeel, zij zijn te geweldig geworden voor deze verhoudingen, zij worden belemmerd en zodra zij deze belemmering overwinnen, brengen zij de gehele burgerlijke maatschappij in wanorde, brengen zij het bestaan van het burgerlijk eigendom in gevaar. De burgerlijke verhoudingen zijn te eng geworden, om de door hen voortgebrachte rijkdom te omvatten. Waardoor overwint de bourgeoisie de crisissen? Aan de ene kant door de gedwongen vernietiging van een massa productiekrachten; aan de andere kant door de verovering van nieuwe markten, en de nog grondiger exploitatie van oude markten. Waardoor dus? Doordat zij alzijdiger en geweldiger crisissen voorbereidt en de middelen om de crisissen te voorkomen, vermindert.

De wapens waarmee de bourgeoisie de feodaliteit neer heeft geslagen, keren zich nu tegen de bourgeoisie zelf.

Maar de bourgeoisie heeft niet alleen de wapens gesmeed die haar de dood brengen; zij heeft ook de mannen geteeld die deze wapens zullen hanteren — de moderne arbeiders, de *proletariërs*.

In dezelfde mate waarin de bourgeoisie, d.i. het kapitaal, zich ontwikkelt, in dezelfde mate ontwikkelt zich het proletariaat, de klasse van de moderne arbeiders, die slechts zo lang leven als zij werk vinden, en die slechts zo lang werk vinden, als hun werk het kapitaal vermeerdert. Deze arbeiders, die zich stuksgewijs moeten verkopen, zijn een waar, als ieder handelsartikel, en daardoor in dezelfde mate aan alle wisselvalligheden van de concurrentie, aan alle schommelingen van de markt blootgesteld.

De arbeid van de proletariërs heeft door de uitbreiding van de machinerie en de arbeidsverdeling elk zelfstandig karakter, en daarmee alle aantrekkelijkheid voor de arbeiders verloren. Hij wordt niets dan een aanhangsel van de machine, van wie slechts de eenvoudigste, eentonigste, gemakkelijkst te leren handgrepen verlangd worden. De kosten die de arbeider veroorzaakt, beperken zich dus bijna tot de levensmiddelen die hij tot zijn onderhoud en tot voortplanting van zijn ras nodig heeft. De prijs van een waar, dus ook van de arbeid, is evenwel gelijk aan haar productiekosten. In dezelfde mate waarmee het weezinwekkende van de arbeid toeneemt, neemt dus het loon af. Meer nog, in dezelfde mate waarin machinerie en arbeidsverdeling toenemen, in dezelfde mate neemt ook de massa van de arbeid toe, hetzij door vermeerdering van de arbeidsuren, hetzij door vermeerdering van de in een gegeven tijd vereiste arbeid, versnelde loop van de machines, enz.

De moderne industrie heeft de kleine werkplaats van de patriarchale mester veranderd in de grote fabriek van de industriële kapitalist. Massa's arbeiders, in de fabriek samengepakt, worden als soldaten georganiseerd. Zij worden als gemeensoldaten van de industrie onder het opzicht van een volledige hiërarchie van onderofficieren

en officieren gesteld. Zij zijn niet slechts knechten van de bourgeoisie, van de bourgeoisstaat, zij worden iedere dag en ieder uur geknecht door de machine, door de opzichter, en voor alles door de enkele afzonderlijke fabricerende bourgeois zelf. Deze dwingelandij is des te kleingeestiger, hatelijker, verbitterender, hoe openlijker zij het winst maken als haar doel proclameert. Hoe minder vaardigheid en kracht de handenarbeid vordert, dat wil zeggen hoe meer de moderne industrie zich ontwikkelt, des te meer wordt de arbeid van mannen door die van vrouwen verdrongen. Onderscheid van geslacht en leeftijd geldt maatschappelijk niet meer voor de arbeidersklasse. Er bestaan nog slechts arbeidsinstrumenten, die naar gelang van leeftijd en geslacht verschillende kosten met zich meebrengen.

Is de uitbuiting van de arbeider door de fabrikant zo ver afgelopen, dat hij zijn arbeidsloon in klinkende munt uitbetaald ontvangt, dan vallen de andere leden van de bourgeoisie op hem aan, de huiseigenaar, de winkelier, de pandjeshuisman, enz.

De tot nu toe bestaande kleine middenstand, de kleine industriëlen, kooplieden en renteniers, de handwerklieden en boeren, al deze klassen dalen af in het proletariaat, gedeeltelijk doordat hun klein kapitaal niet voldoende is voor het drijven van grootindustrie en ondergaat in de concurrentie met de grotere kapitalisten, gedeeltelijk doordat hun vaardigheid door nieuwe productiewijzen waardeloos wordt. Zo wordt het proletariaat uit alle klassen van de bevolking gerekruteerd.

Het proletariaat maakt verschillende tijdperken van ontwikkeling door. Zijn strijd tegen de bourgeoisie begint met zijn bestaan.

Aanvankelijk strijden de afzonderlijke arbeiders, daarna de arbeiders van een fabriek, dan de arbeiders van een tak van bedrijf op één plaats tegen de enkele bourgeois die hen onmiddellijk uitbuit. Zij richten hun aanvallen niet alleen tegen de burgerlijke productiever houdingen, zij richten ze tegen de voortbrengingswerktuigen zelf; zij vernielen de vreemde concurrerende waren, zij slaan de machines stuk, zij steken de fabrieken in brand, zij proberen de verdwenen plaats van de middeleeuwsen arbeider weer voor zich te veroveren.

Op deze trap van ontwikkeling vormen de arbeiders een over het gehele land verstrooide en door de concurrentie verbrokkelde massa. Een in massa aan elkaar vasthouden van de arbeiders is nog niet het gevolg van hun eigen vereniging, maar het gevolg van de vereniging van de bourgeoisie, die, om haar eigen politieke doeleinden te bereiken, het gehele proletariaat in beweging moet brengen en het voorlopig ook nog kan. Op deze ontwikkelingsstrap bestrijden de proletariërs dus niet hun vijanden, maar de vijanden van hun vijanden, de overblijfsels van de absolute monarchie, de grondeigenaars, de niet-industriële bourgeois, de kleinburgers. De gehele historische beweging is aldus in de handen van de bourgeoisie geconcentreerd; iedere overwinning die zo bevochten wordt, is een overwinning van de bourgeoisie. Maar met de ontwikkeling van de industrie vermeerderd niet alleen het proletariaat; het wordt in grotere massa's samengedrongen, zijn kracht groeit aan en het voelt ze meer. De belangen, de levenstoestanden binnen het proletariaat vereffenen zich steeds meer, aangezien de machine meer en meer het onderscheid van de arbeid uitwist en het loon bijna overal tot een even laag niveau neerdrukt. De toenemende concurrentie van de bourgeois onder elkaar en de daaruit voortkomende

handelscrisissen maken het loon van de arbeiders steeds meer schommelend; de steeds sneller zich ontwikkelende, onophoudelijke verbetering van de machinerie maakt hun gehele levenstoestand steeds onzekerder; steeds meer nemen de botsingen tussen de afzonderlijke arbeider en de afzonderlijke bourgeois het karakter van botsingen van twee klassen aan. De arbeiders beginnen coalities tegen de bourgeoisie te vormen; zij komen bijeen tot verdediging van hun arbeidsloon. Zij stichten zelf duurzame associaties om zich voor de telkens voorkomende opstanden van proviand te voorzien. Hier en daar breekt de strijd in oproer los

Van tijd tot tijd zegevieren de arbeiders, maar slechts voorbijgaand. Het eigenlijk resultaat van hun gevechten is niet het onmiddellijk resultaat, maar de altijd verder om zich grijpende vereniging van de arbeiders. Zij wordt bevorderd door de toenemende verkeersmiddelen, die door de grootindustrie worden voortgebracht en die de arbeiders van de verschillende streken met elkaar in verbinding brengt. Maar verbinding is alleen nog maar nodig om de vele lokale worstelingen, die overal hetzelfde karakter vertonen, tot een nationale, tot een klassenstrijd te centraliseren. Iedere klassenstrijd is echter een politieke strijd. En de vereniging waarvoor de burgers van de Middeleeuwen met hun buurtwegen eeuwen nodig hadden, brengen de moderne proletariërs met de spoorwegen in weinige jaren tot stand.

Deze organisatie van de proletariërs tot klasse, en daardoor tot politieke partij, wordt ieder ogenblik weer verbroken door de concurrentie onder de arbeiders zelf. Maar zij herleeft telkens weer, sterker, vaster, machtiger. Zij verovert zich de erkenning van enkele arbeidersbelangen bij de wet, doordat zij van de scheuring van de bourgeoisie onder elkaar gebruik maakt. Bijvoorbeeld de 10-urenwet in Engeland.

In het algemeen bevorderen de botsingen in de oude maatschappij toch op vele manieren de ontwikkelingsgang van het proletariaat. De bourgeoisie bevindt zich in voortdurende strijd; in het begin tegen de aristocratie, later tegen die delen van de bourgeoisie zelf, wier belangen in tegenspraak komen met de vooruitgang van de industrie; steeds tegen de bourgeoisie van alle vreemde landen. In al deze gevechten ziet zij zich genoodzaakt een beroep te doen op het proletariaat, zijn hulp te vragen en het aldus in de politieke beweging te trekken. Zij zelf verschaft dus aan het proletariaat haar eigen vormingselementen, d.w.z. wapens tegen haarzelf.

Verder worden, zoals wij gezien hebben, door de vooruitgang van de industrie hele delen van de heersende klasse in het proletariaat geworpen of tenminste in hun levensvoorwaarden bedreigd. Ook zij brengen het proletariaat een massa vormingselementen aan.

In tijden ten slotte waarin de klassenstrijd zijn beslissing nadert, neemt het ontbindingsproces binnen de heersende klasse, binnen de gehele oude maatschappij, een zo heftig, zo schril karakter aan dat een klein deel van de heersende klasse zich van haar losmaakt en zich bij de revolutionaire klasse aansluit, de klasse, die de toekomst in haar handen draagt. Evenals dus vroeger een deel van de adel tot de bourgeoisie overging, zo gaat nu een deel van de bourgeoisie tot het proletariaat over, en voornamelijk een deel van de burgerlijke ideologen die zich tot het theoretische begrip van de hele historische beweging hebben opgewerkt.

Van alle klassen die vandaag tegenover de bourgeoisie staan, is alleen het proletariaat een werkelijk revolutionaire klasse. De overige klassen verkommeren en gaan onder met de grootindustrie, het proletariaat is

haar eigen product.

De middenstand, de kleine industrie, de kleine koopman, de handwerksman, de boer, zij allen bestrijden de bourgeoisie, om hun bestaan als middenstand voor de ondergang te bewaren. Zij zijn dus niet revolutionair, maar conservatief. Meer nog, zij zijn reactionair, zij proberen het rad van de geschiedenis terug te draaien. Zijn zij revolutionair, dan zijn zij het met het oog op de ondergang in het proletariaat die hen wacht, dan verdedigen zij niet hun tegenwoordige, maar hun toekomstige belangen, dan verlaten zij hun eigen standpunt, om zich te stellen op dat van het proletariaat.

Het lompenproletariaat, deze lijdelijke verrotting van de onderste lagen van de oude maatschappij, wordt door een proletarische revolutie hier en daar in de beweging geslingerd; maar het zal volgens zijn hele levenswijze eerder bereid zijn zich voor reactionaire kuiperijen te laten omkopen.

De levensvoorwaarden van de oude maatschappij zijn reeds vernietigd in de levensvoorwaarden van het proletariaat. De proletariër is zonder eigendom; zijn verhouding tot vrouw en kinderen heeft niets meer gemeen met de burgerlijke familieverhouding; de moderne industriële arbeid, de moderne dienstbaarheid onder het kapitaal, dezelfde in Engeland als in Frankrijk, in Amerika als in Duitsland, heeft hem van elk nationaal karakter ontdaan. De wetten, de moraal, de godsdienst zijn voor hem even zo vele burgerlijke vooroordelen, achter welke zich even zo vele burgerlijke belangen verschuilen.

Alle vroegere klassen die de heerschappij veroverden, probeerden hun reeds verworven plaats te verzekeren door de hele maatschappij aan de bestaansvoorwaarden van hun bedrijf te onderwerpen. De proletariërs kunnen de maatschappelijke productiekrachten slechts veroveren door hun eigen tot nu toe bestaande wijze van toe-eigening, en daarmee de gehele tot nu toe bestaande wijze van toe-eigening af te schaffen. De proletariërs hebben niets van het hunne te verzekeren, zij hebben alle tot nu toe bestaande privaatzekerheden en privaatverzekeringen te vernietigen.

Alle bewegingen tot nu toe waren bewegingen van minderheden of in het belang van minderheden. De proletarische beweging is de zelfstandige beweging van de ontzaglijke meerderheid in het belang van de ontzaglijke meerderheid. Het proletariaat, de onderste laag van de tegenwoordige maatschappij, kan zich niet oprichten, niet verheffen, zonder dat de hele bovenbouw van de lagen die de officiële maatschappij vormen, in de lucht springt.

Hoewel niet naar inhoud, is de strijd van het proletariaat tegen de bourgeoisie wat de vorm betreft voorlopig een nationale strijd. Het proletariaat van elk land moet het natuurlijk eerst met zijn eigen bourgeoisie klaar spelen.

Toen wij de algemeenste ontwikkelingsfasen van het proletariaat schetsten, volgden we de min of meer verborgen burgeroorlog binnen de bestaande maatschappij tot op dat punt waarop hij in een open revolutie uitbreekt, en, door de gewelddadige omverwerping van de bourgeoisie, het proletariaat zijn eigen heerschappij vestigt.

Elke maatschappij tot nu toe berustte, zoals we gezien hebben, op de tegenstelling van onderdrukkende en

onderdrukte klassen. Om evenwel een klasse te kunnen onderdrukken, moeten haar levensvoorwaarden verzekerd zijn, waarbinnen zij tenminste haar slaafse bestaan kan rekken. De lijfeigene heeft zich tot lid van de commune opgewerkt in de lijfeigenschap, evenals de kleinburger tot bourgeois onder het juk van het feodale absolutisme. De moderne arbeider daarentegen, in plaats van zich met de vooruitgang van de industrie te verheffen, zinkt steeds dieper onder de levensvoorwaarden van zijn eigen klasse. De arbeider wordt tot pauper en het pauperisme ontwikkelt zich nog sneller dan bevolking en rijkdom. Hiermee komt het openlijk aan de dag dat de bourgeoisie niet in staat is nog langer de heersende klasse van de maatschappij te blijven en de levensvoorwaarden van haar klasse aan de maatschappij als regel en wet op te dringen. Zij is niet in staat te heersen, omdat zij niet in staat is haar slaaf het bestaan zelf binnen zijn slavernij te verzekeren, omdat zij gedwongen is hem in een toestand te laten verzinken waarin zij hem moet voeden, in plaats van door hem gevoed te worden. De maatschappij kan met meer onder haar leven, d.w.z. haar leven kan niet meer samengaan met de maatschappij.

De wezenlijke voorwaarde voor het bestaan en voor de heerschappij van de bourgeoisie is de opeenhoping van rijkdom in de handen van privaatpersonen, de vorming en vermeerdering van het kapitaal; de voorwaarde van het kapitaal is de loonarbeid. De loonarbeid berust uitsluitend op de concurrentie van de arbeiders onder elkaar. De vooruitgang van de industrie, wiens willoze en verzetloze drager de bourgeoisie is, stelt in de plaats van de isolering van de arbeiders door de concurrentie hun revolutionaire verenigingen door de associatie. Met de ontwikkeling van de grootindustrie wordt dus onder de voeten van de bourgeoisie de bodem zelf weggetrokken, waarop zij produceert en zich de producten toe-eigent. Zij produceert voor alles haar eigen doodgraver. Haar ondergang en de zege van het proletariaat zijn even onvermijdelijk.

II. Proletariërs en communisten

In welke verhouding staan de communisten tot de proletariërs in het algemeen?

De communisten zijn geen bijzondere partij tegenover de andere arbeiderspartijen.

Zij hebben geen belangen die gescheiden zijn van de belangen van het gehele proletariaat.

Zij stellen geen sektarische beginselen op, waarnaar zij de proletarische beweging willen modelleren.

De communisten onderscheiden zich van de overige proletarische partijen alleen daardoor, dat zij aan de ene kant in de nationale strijd van de proletariërs in de verschillende landen de gemeenschappelijke, van de nationaliteit onafhankelijke belangen van het proletariaat hoog houden en doen gelden, aan de anderen kant daardoor, dat zij op de verschillende trappen van ontwikkeling, die de strijd tussen proletariaat en bourgeoisie doorloopt, steeds in het belang van de gehele beweging vertegenwoordigen.

De communisten zijn dus praktisch het meest besliste, altijd voorwaarts drijvende gedeelte van de

arbeiderspartijen aller landen; theoretisch hebben zij op de overige massa van het proletariaat voor dat zij inzicht hebben in de voorwaarden, de gang en de algemene resultaten van de proletarische beweging.

Het naaste doel van de communisten is hetzelfde als dat van alle overige proletarische partijen: de vorming van het proletariaat tot klasse, de omverwerping van de heerschappij van de bourgeoisie, de verovering van de politieke macht door het proletariaat.

De theoretische stellingen van de communisten berusten volstrekt niet op ideeën, op de principes, die door een of andere wereldhervormer uitgevonden of ontdekt zijn.

Zij zijn slechts de algemene uitdrukking van feitelijke verhoudingen van een bestaande klassenstrijd, van een onder onze ogen gebeurende historische beweging. De afschaffing van tot nu toe bestaande eigendomsverhoudingen is niet iets wat het communisme afzonderlijk kenmerkt.

Alle eigendomsverhoudingen waren aan een voortdurende historische wisseling, een voortdurende historische verandering onderworpen.

De Franse revolutie bijvoorbeeld schafte het feodale eigendom ten gunste van het burgerlijke af.

Wat het communisme kenmerkt, is niet de afschaffing van het eigendom in het algemeen, maar de afschaffing van het burgerlijke eigendom.

Maar het moderne burgerlijke privé-eigendom is de laatste en volmaaktste uitdrukking van dat maken en dit zich toe-eigenen van producten, dat op klassentegenstellingen, op de uitbuiting van de een door de ander berust.

In die zin kunnen de communisten hun theorie samenvatten in die ene formule: opheffing van het privé-eigendom.

Men heeft ons communisten verweten dat wij het persoonlijk verworven, zelf door eigen arbeid verdiende eigendom wilden afschaffen; het eigendom, dat de grondslag vormt van alle persoonlijke vrijheid, arbeidzaamheid en zelfstandigheid.

Door eigen arbeid verworven en verdiend eigendom! Spreekt gij van het eigendom van de kleinburger, de kleine heer, dat aan het burgerlijk eigendom voorafging? Wij moeten het niet afschaffen, de ontwikkeling van de industrie heeft het afgeschaft en schaft het iedere dag af.

Of spreekt gij van het moderne burgerlijke privé-eigendom?

Schept echter de loonarbeid, de arbeid van de proletariër hem eigendom? Volstrekt niet. Hij schept het kapitaal, dat wil zeggen dat eigendom, dat de loonarbeid uitbuit, dat zich alleen onder de voorwaarde vermeerderen kan dat het nieuwe loonarbeid teelt, om hem opnieuw uit te buiten. Het eigendom in zijn tegenwoordige gedaante beweegt zich in de tegenstelling van kapitaal en loonarbeid. Laten we de beide kanten van deze tegenstelling eens bekijken.

Kapitalist zijn betekent niet alleen een zuiver persoonlijke, maar een maatschappelijke plaats innemen in de

productie. Het kapitaal is een gemeenschappelijk product en kan alleen door een gemeenschappelijke werkzaamheid van vele leden, ja in laatste instantie door de gemeenschappelijke werkzaamheid van alle leden van de maatschappij in beweging gezet worden.

Het kapitaal is dus geen persoonlijke, het is een maatschappelijke macht.

Wanneer dus het kapitaal in gemeenschappelijk, aan alle leden van de maatschappij toebehorend eigendom veranderd wordt, dan wordt niet persoonlijk eigendom in maatschappelijk veranderd. Alleen het maatschappelijk karakter van het eigendom wordt veranderd. Het verliest zijn klassenkarakter.

En nu de loonarbeid.

De gemiddelde prijs van de loonarbeid is het minimum van het arbeidsloon, dat wil zeggen de som van de levensmiddelen die nodig zijn om de arbeider als arbeider in leven te houden. Wat dus de loonarbeider door zijn werkzaamheid zich toe-eigent, is alleen voldoende om hem zijn naakte leven weer voort te brengen. Wij willen deze persoonlijke toe-eigening van de arbeidsproducten, die tot de herschepping van het onmiddellijke leven dient, volstrekt niet afschaffen, een toe-eigening die geen overschot overlaat, dat macht over arbeid van anderen zou kunnen geven. Wij willen alleen het ellendige karakter van deze toe-eigening opheffen, waarin de arbeider slechts leeft om het kapitaal te vermeerderen, slechts in zover leeft als het belang van de heersende klasse dit vereist.

In de burgerlijke maatschappij is de levende arbeid slechts een middel om de opgestapelde arbeid te vermeerderen. In de communistische maatschappij is de opgestapelde arbeid slechts een middel om het levensproces van de arbeiders ruimer, rijker, sterker te maken.

In de burgerlijke maatschappij heerst dus het verleden over het tegenwoordige, in de communistische het tegenwoordige over het verleden. In de burgerlijke maatschappij is het kapitaal zelfstandig en persoonlijk, terwijl het werkende individu onzelfstandig en onpersoonlijk is.

En de opheffing van deze verhouding noemt de bourgeoisie opheffing van persoonlijkheid en vrijheid. En terecht. Want het gaat zeer zeker om de opheffing van de bourgeoispersoonlijkheid, zelfstandigheid en vrijheid.

Onder vrijheid verstaat men binnen de nu heersende burgerlijke productieverhoudingen de vrije handel, de vrije koop en verkoop. Vervalt evenwel de woeker, dan vervalt ook de vrije woeker. De uitwijdingen over de vrije woeker hebben, evenals al het gezwets over vrijheid van onze bourgeoisie, in 't algemeen alleen betekenis tegenover de onvrije, de gebonden woeker, tegenover de geknechte burger van de Middeleeuwen, niet tegenover de communistische opheffing van alle woeker, van de burgerlijke productieverhoudingen en van de bourgeoisie zelf.

Gij zij ontsteld dat wij het privé-eigendom willen opheffen. Maar in uw bestaande maatschappij is het privé-eigendom voor negen tiende van haar leden opgeheven; het bestaat juist alleen daardoor, dat het voor negen tiende niet bestaat. Gij verwijt ons dus dat wij een eigendom willen opheffen dat het niet-hebben-van-eigendom

van de overgrote meerderheid van de maatschappij als noodzakelijke voorwaarde vooronderstelt.

Gij verwijt ons met één woord dat wij uw eigendom willen opheffen. Zeker, dat willen wij.

Vanaf het ogenblik dat de arbeid niet meer in kapitaal, geld, grondrente, kortom in een monopoliseerbare maatschappelijke macht veranderd kan worden. d.i. van het ogenblik af aan dat het persoonlijke eigendom niet meer in burgerlijk eigendom kan omslaan, van dat ogenblik af verklaart gij: de persoon is opgeheven.

Gij geeft dus toe dat gij onder persoon niemand anders verstaat dan de bourgeois, de burgerlijke eigenaar. En deze persoon moet inderdaad worden opgeheven.

Het communisme ontnemt niemand de macht zich maatschappelijke producten toe te eigenen, het ontnemt slechts de macht door deze toe-eigening arbeid van anderen voor zichzelf als last- en werkdier te gebruiken.

Men heeft tegen ons aangevoerd dat met de opheffing van het privé-eigendom alle arbeidzaamheid zou ophouden en een algemene luiheid zou ontstaan.

Als dat waar was, moest de burgerlijke maatschappij al lang aan luiheid te gronde gegaan zijn, want zij die in haar werken 'verdienen' niet en zij die in haar 'verdienen', werken niet. De hele bedenking komt neer op de tautologie dat er geen loonarbeid meer bestaat zodra er geen kapitaal meer bestaat.

Alle tegenwerpingen, die tegen de communistische wijze van toe-eigenen en produceren van de materiële producten gericht worden, zijn ook uitgestrekt tot de toe-eigening en voortbrenging van de geestelijke producten. Evenals voor de bourgeois het ophouden van het klasseneigendom het ophouden van de productie zelf is, zo is voor hem het ophouden van de klassenbeschaving identiek met het ophouden van alle beschaving.

De beschaving, de vorming, wiens verlies hij betreurt, is voor de enorme meerderheid de vorming tot machine.

Maar strijd niet met ons, zolang gij aan uw burgerlijke voorstellingen van vrijheid, beschaving, recht enzovoort, de afschaffing van het burgerlijke eigendom meet. Uw ideeën zelf zijn voortbrengselen van de burgerlijke productie- en eigendomsverhoudingen, evenals uw recht slechts de tot wet verheven wil van uw klasse is, een wil, waarvan de inhoud gegeven is in de materiële levensvoorwaarden van uw klasse.

De baatzuchtige voorstelling waarmee gij uw productie- en eigendomsverhoudingen uit historische, in de loop van de productie voorbijgaande verhoudingen in eeuwige natuur- en redewetten verandert, deze voorstelling deelt gij met alle ondergegangene heersende klassen. Wat gij voor het antieke eigendom begrijpt, wat gij voor het feodale eigendom begrijpt, moogt gij niet meer begrijpen voor het burgerlijke eigendom.

Opheffing van het huisgezin! Zelfs de radicaalsten ijveren tegen dit schandelijke doel van de communisten.

Waarop berust het tegenwoordige, het burgerlijke huisgezin? Op het kapitaal, op de verdienste van de bijzondere persoon. Geheel ontwikkeld bestaat het slechts voor de bourgeoisie, maar het vindt zijn aanvulling in de gedwongen familieloosheid van de proletariërs en in de openbare prostitutie.

Het huisgezin van de bourgeois valt natuurlijk weg met het wegvallen van de aanvulling daarvan en beide verdwijnen met het verdwijnen van het kapitaal.

Verwijt gij ons dat wij de uitbuiting van de kinderen door hun ouders willen opheffen? Deze misdaad bekennen wij.

Maar, zegt gij, wij heffen de innigste verhoudingen op, wanneer wij in de plaats van de opvoeding thuis de maatschappelijke stellen.

En is ook niet uw opvoeding door de maatschappij bepaald? Door de maatschappelijke verhoudingen waarbinnen gij opvoedt, door de meer directe of indirecte inmenging van de maatschappij, door middel van de school enzovoort? De communisten vinden de invloed van de maatschappij op de opvoeding niet uit; zij veranderen slechts haar karakter, zij ontrukken de opvoeding aan de invloed van de heersende klasse.

De burgerlijke redeneringen over huisgezin en opvoeding, over de innige verhoudingen van ouders en kinderen worden des te misselijker, hoe meer ten gevolge van de grootindustrie alle familiebanden voor de proletariërs verscheurd en de kinderen in eenvoudige handelsartikelen en arbeidsinstrumenten veranderd worden.

Maar gij, communisten, gij wilt de vrouwengemeenschap invoeren, schreeuwt ons de hele bourgeoisie in koor tegemoet.

De bourgeois ziet in zijn vrouw alleen een productie-instrument. Hij hoort dat de productiewerktuigen gemeenschappelijk zullen worden gebruikt en kan zich nu natuurlijk niets anders indenken dan dat het lot van gemeenschappelijkheid de vrouw eveneens zal treffen.

Hij vermoedt zelfs niet dat het juist daarom gaat, de plaats van de vrouw als uitsluitend productie-instrument op te heffen.

Niets is overigens belachelijker dan de hoogzedelijke ontzetting van onze bourgeois over de zogenaamde officiële vrouwengemeenschap van de communisten. De communisten behoeven de vrouwengemeenschap niet in te voeren, zij heeft zo goed als altijd bestaan.

Onze bourgeois, niet tevreden ermee dat de vrouwen en dochters van hun proletariërs hun ter beschikking staan, nog gezweven van de openlijke prostitutie, vinden er een genot in elkaars vrouwen wederkerig te verleiden.

Het burgerlijk huwelijk is in werkelijkheid het gemeenschappelijk bezit van de getrouwde vrouwen. Hoogstens zou men de communisten kunnen verwijten dat zij in plaats van een huichelachtig verborgen, een officiële, openhartige vrouwengemeenschap zouden willen invoeren. Het spreekt overigens voor zich dat met de opheffing van de tegenwoordige productieverhoudingen ook de uit hen voortkomende vrouwengemeenschap, d.w.z. de officiële en niet-officiële prostitutie, verdwijnt.

De communisten wordt verder verweten dat zij het vaderland, de nationaliteit, willen afschaffen.

De arbeiders hebben geen vaderland. Men kan hun niet ontnemen wat zij niet hebben. Doordat het proletariaat

moet beginnen de politieke heerschappij te veroveren, zichzelf tot nationale klasse te verheffen, zichzelf als natie te constitueren, is het zelf nog nationaal, zij het dan ook volstrekt niet in de zin van de bourgeoisie.

De nationale afzondering en onderlinge tegenstelling van de volkeren verdwijnen meer en meer reeds met de ontwikkeling van de bourgeoisie, met de handelsvrijheid, de wereldmarkt, de gelijkvormigheid van de industriële productie en de met deze overeenkomende levensverhoudingen.

De heerschappij van het proletariaat zal ze nog meer doen verdwijnen. Gezamenlijke actie, tenminste van de beschaafde landen, is een van de eerste voorwaarden van zijn bevrijding. Naarmate de exploitatie van het ene individu door het andere wordt opgeheven, wordt de exploitatie van de ene natie door de andere opgeheven.

Met de tegenstelling van de klassen in het inwendige van de natie valt de vijandelijke houding van de naties onderling.

De aanklachten die van godsdienstige, wijsgerige en ideologische gezichtspunten in het algemeen tegen het communisme worden gericht, verdienen geen uitvoeriger bespreking.

Is er diep inzicht voor nodig om te begrijpen dat met de levensverhoudingen van de mensen, met hun maatschappelijke betrekkingen tot elkaar, met hun maatschappelijk zijn, ook hun voorstellingen, zienswijzen en begrippen, in één woord ook hun bewustzijn verandert?

Wat bewijst de geschiedenis van de ideeën anders dan dat de geestelijke productie zich vervormt met de materiële? De heersende ideeën van een tijd waren altijd slechts de ideeën van de heersende klasse.

Men spreekt van ideeën die een hele maatschappij revolutioneren; men spreekt daarmee slechts het feit uit dat binnen de oude maatschappij zich de elementen van een nieuwe hebben gevormd, dat met de vernietiging van de oude levensverhoudingen de vernietiging van de oude ideeën gelijke tred houdt.

Toen de oude wereld ten ondergang neigde, werden de oude godsdiensten door de christelijke godsdienst overwonnen. Toen de christelijke ideeën in de 18e eeuw ondergingen voor de 'verlichtings'ideeën, streed de feodale maatschappij haar doodstrijd met de toen revolutionaire bourgeoisie. De ideeën van de gewetens- en godsdienstvrijheid spraken slechts de heerschappij van de vrije concurrentie op het gebied van het weten uit.

“Maar”, zal men zeggen, “godsdienstige, zedelijke, wijsgerige, politieke rechtsideeën enzovoort, vervormden zich zeer zeker in de loop van de historische ontwikkeling. De godsdienst, de moraal, de wijsbegeerte, de politiek, het recht bleven steeds in deze wisseling bewaard.

“Er zijn bovendien eeuwige waarheden, zoals vrijheid, gerechtigheid, enz., die alle maatschappelijke toestanden gemeen hebben. Het communisme evenwel schaft de eeuwige waarheden af, het schaft de godsdienst af, de moraal, in plaats van ze een nieuw vorm te geven, het is dus in strijd met alle historische ontwikkeling tot nu toe.”

Waarop komt deze aanklacht neer? De geschiedenis van de hele maatschappij tot nu toe bewoog zich in klassentegenstellingen, die in de verschillende tijdperken verschillend waren.

Welke vorm zij evenwel ook ooit hebben aangenomen, de uitbuiting van het ene deel van de maatschappij door het andere is een feit dat alle vroegere eeuwen gemeen hebben. Geen wonder dus dat het maatschappelijk bewustzijn van alle eeuwen zich, ondanks alle veelvuldigheid en alle verschil, zich in zekere gemeenschappelijke vormen beweegt, in bewustzijnsvormen die alleen met het totale verdwijnen van de klassentegenstelling helemaal verdwijnen.

De communistische revolutie is het radicaalste breken

met de traditionele eigendomsverhoudingen; geen wonder dat in haar ontwikkelingsgang het radicaalst met de traditionele ideeën wordt gebroken.

Maar laten wij de tegenwerpingen van de bourgeoisie tegen het communisme voor wat zij zijn.

Wij zagen boven reeds dat de eerste stap van de arbeidersrevolutie de verheffing van het proletariaat tot heersende klasse, de verovering van de democratie is.

Het proletariaat zal zijn politieke heerschappij daartoe

gebruiken, om aan de bourgeoisie stuk voor stuk alle kapitaal te ontrukken, alle productiemiddelen in de handen van de staat, d.w.z. van het als heersende klasse georganiseerde proletariaat te centraliseren en de massa van de productiekrachten zo snel als mogelijk te vermeerderen.

Dit kan aanvankelijk natuurlijk alleen geschieden door middel van despotische inbreuken op het eigendomsrecht en op de burgerlijke productieverhoudingen, door maatregelen dus die economisch onvoldoende en onhoudbaar schijnen, die evenwel in de loop van de ontwikkeling boven zichzelf uit drijven en als middelen tot omwenteling van de gehele productiewijze onvermijdelijk zijn. Deze maatregelen zullen natuurlijk, naargelang de verschillende landen, verschillend zijn.

Voor de verst ontwikkelde landen zullen evenwel de volgende tamelijk algemeen kunnen worden aangewend:

1. Onteigening van het grondeigendom en aanwending van de grondrente tot staatsuitgaven.
2. Zware progressieve belasting.
3. Afschaffing van het erfrecht.
4. Confiscatie van het eigendom van alle emigranten en rebellen.
5. Centralisatie van het krediet in handen van de staat door een nationale bank met staatskapitaal en uitsluitend monopolie.
6. Centralisatie van het transportwezen in handen van de staat.
7. Vermeerdering van de nationale fabrieken, van de productiemiddelen, ontginning en verbetering van de landerijen naar een gemeenschappelijk plan.
8. Gelijke arbeidsplicht voor allen, oprichting van industriële legers, vooral voor de landbouw.
9. Vereniging van landbouw- en industriebedrijf, aansturen op de geleidelijke opheffing van het onderscheid tussen stad en land.

10. Openbare en kosteloze opvoeding van alle kinderen. Afschaffing van de kinderarbeid in fabrieken in zijn huidige vorm. Verbinding van de opvoeding met de materiële productie enz.

Zijn in de loop van de ontwikkeling de klassenverschillen verdwenen en is alle productie in handen van de geassocieerde individuen geconcentreerd, dan verliest de openbare macht haar politiek karakter. De politieke macht in eigenlijke zin is de georganiseerde macht van een klasse tot onderdrukking van een andere. Wanneer het proletariaat in de strijd tegen de bourgeoisie zich noodzakelijk tot klasse verenigt, door een omwenteling zich tot de heersende klasse maakt en als heersende klasse met geweld de oude productieverhoudingen opheft, dan heft het met deze productieverhoudingen de bestaansvoorwaarden van de klassentegenstelling, de klassen in het algemeen en daarmee zijn eigen heerschappij als klasse op.

In de plaats van de oude burgerlijke maatschappij met haar klassen en klassentegenstellingen treedt een associatie, waarin de vrije ontwikkeling van ieder de voorwaarde voor de vrije ontwikkeling van allen is.

III. Socialistische en communistische literatuur

Het reactionaire socialisme

a. Het feodale socialisme

De Franse en Engelse aristocratie was door haar historische positie er toe geroepen pamfletten tegen de moderne burgerlijke maatschappij te schrijven. In de Franse juli-omwenteling van 1830 en in de Engelse reformbeweging had zij nog eens voor de gehate parvenu het onderspit gedolven. Van een ernstige politieke strijd kon geen sprake meer zijn. Slechts de literaire strijd bleef haar over. Maar ook op het gebied van de literatuur waren de oude frases uit de tijd van de Restauratie onmogelijk geworden. Om sympathie te wekken, moest de aristocratie schijnbaar haar belangen uit het oog verliezen en alleen in het belang van de geëxploiteerde arbeidersklasse haar akte van beschuldiging tegen de bourgeoisie formuleren. Zij bereidde zich de voldoening om schimpliederen op haar nieuwe heerser te zingen en hem meer of minder onheilspellende profetieën in het oor te blazen.

Op deze wijze ontstond het feodale socialisme, half klaaglied, half paskwil, half echo van het verleden, half dreigen van de toekomst, soms de bourgeoisie in het hart treffend door bitter, geestig, stukrijtend oordeel, altijd komiek werkend door totale onmacht om de gang van de moderne geschiedenis te begrijpen.

De proletarische bedelzak zwaaiden zij als vaandel in de hand, om het volk achter zich te verzamelen. Zo vaak het hen echter volgde, zag het op hun achterste de oude feodale wapens en liep het met luid en oneerbiedig gelach weg.

Een deel van de Franse legitimisten en het jonge Engeland gaven dit schouwspel ten beste.

Als de feodalen bewijzen dat hun manier van uitbuiting er anders uitzag dan de burgerlijke uitbuiting, dan vergeten zij alleen dat zij onder geheel verschillende en nu verdwenen omstandigheden uitbuitten. Als zij aantonen dat onder hun heerschappij het moderne proletariaat niet bestond, dan vergeten zij alleen dat juist de moderne bourgeoisie een noodzakelijke spruit van hun maatschappelijke orde was.

Overigens verheimelijken zij het reactionaire karakter van hun kritiek zo weinig dat hun voornaamste aanklacht tegen de bourgeoisie juist daarin bestaat dat er onder haar regime zich een klasse ontwikkelt die de gehele oude maatschappij in de lucht zal doen vliegen.

Zij verwijten de bourgeoisie niet zo zeer dat zij een proletariaat, als wel dat zij een revolutionair proletariaat voortbrengt.

In de politieke praktijk nemen zij daarom deel aan alle maatregelen van geweld tegen de arbeidende klasse, en in het gewone leven maken zij het zich gemakkelijk, door, al hun opgeblazen frases ten spijt, de gouden appels op te rapen, en trouw, liefde, eer, met de woeker in schapenwol, beetwortels en jenever te verwisselen.

Zoals de priester altijd hand in hand ging met de feodalen, zo gaat het paapse socialisme samen met het feodale.

Niets is makkelijker dan het christelijk ascetisme een socialistisch tintje te geven. Heeft het christendom niet ook tegen het privé-eigendom, tegen het huwelijk, tegen de staat geijverd? Heeft het niet in de plaats van deze de weldadigheid en de bedelarij, het celibaat en de doding van het vlees, het leven in de cel en de kerk gepredikt? Het christelijk socialisme is slechts het wijwater waarmee de priester de ergernis van de aristocraat inzegt.

b. Het kleinburgerlijk socialisme

De feodale aristocratie is niet de enige klasse die door de bourgeoisie werd omvergeworpen, wiens levensvoorwaarden in de moderne burgerlijke maatschappij vergingen en afstierven. Het middeleeuwse poorterschap en de kleine boerenstand waren de voorlopers van de moderne bourgeoisie. In de minder industrieel en commercieel ontwikkelde landen vegeteert deze klasse nog voort naast de opkomende bourgeoisie.

In de landen waar de moderne beschaving zich ontwikkeld heeft, heeft zich een nieuwe kleinburgerij gevormd, die tussen het proletariaat en de bourgeoisie zweeft en als aanvullend gedeelte van de burgerlijke maatschappij zich steeds opnieuw vormt, wiens leden evenwel voortdurend door de concurrentie in het proletariaat worden geslingerd, ja zelfs met de ontwikkeling van de grootindustrie een tijdstip zien naderen, waarop zij als zelfstandig gedeelte van de moderne maatschappij verdwijnen en in de handel in de manufactuur, in de landbouw door opzichters en bedienden worden vervangen.

In landen als Frankrijk, waar de klasse van de boeren veel meer dan de helft van de bevolking uitmaakt, was het natuurlijk dat schrijvers die voor het proletariaat tegen de bourgeoisie optraden, aan hun kritiek op de

bourgeoisheerschappij de maatstaf van de kleinburger en kleine boer hanteerden en de partij van de arbeiders kozen vanuit het standpunt van de kleinburgerij. Zo vormde zich het kleinburgerlijke socialisme. Sismondi is de hoofdfiguur van deze literatuur, niet alleen voor Frankrijk, maar ook voor Engeland.

Dit socialisme ontleedde hoogst scherpzinnig de tegenstrijdigheden in de moderne productieverhoudingen. Het onthulde het bedrieglijk glimmende mooipraten van de staathuishoudkundigen. Het wees onweerlegbaar de moordende werking van de machinerie en van de arbeidsverdeling aan, de concentratie van de kapitalen en van het grondbezit, de overproductie, de crisissen, de noodzakelijke ondergang van de kleinburgers en boeren, de ellende van het proletariaat, de anarchie in de productie, de schreeuwende wanverhoudingen in de verdeling van de rijkdom, de industriële vernielingsoorlog van de naties onder elkaar, de ondergang van de oude zeden, van de oude familieverhoudingen, van de oude nationaliteiten.

Volgens zijn positieve inhoud wil evenwel dit socialisme of de oude productie- en verkeersmiddelen weer herstellen en met hen de oude eigendomsverhoudingen en de oude maatschappij, of het wil de moderne productie- en verkeersmiddelen weer in het raam van de oude eigendomsverhoudingen (die zij deden springen, moesten doen springen) insluiten met geweld. In beide gevallen is het reactionair en utopisch tegelijk.

Gildenwezen in de manufactuur en aartsvaderlijk huishouden op het land, dat zijn zijn laatste woorden.

In haar verdere ontwikkeling is deze richting in een laffe katterigheid verlopen.

c. Het Duitse of het 'ware' socialisme

De socialistische en communistische literatuur van Frankrijk, die onder de druk van een heersende bourgeoisie ontstond en de literaire uitdrukking is van de strijd tegen deze heerschappij, werd in Duitsland ingevoerd in een tijd dat de bourgeoisie juist haar strijd tegen het feodale absolutisme begon.

Duitse filosofen, halve filosofen en 'beaux esprits' maakten zich gretig van deze literatuur meester en vergaten alleen dat bij de verhuizing van deze geschriften uit Frankrijk, de Franse levensverhoudingen niet tegelijkertijd naar Duitsland waren verhuisd. Tegenover de Duitse verhoudingen verloor de Franse literatuur alle onmiddellijk praktische betekenis en kreeg ze een zuiver literair uiterlijk. Zij moest een ijdele bespiegeling gaan gelijken over de verwezenlijking van het menselijk wezen. Zo hadden voor de Duitse filosofen van de 18e eeuw de eisen van de eerste Franse revolutie slechts de betekenis, eisen van de 'praktische rede' in het algemeen te zijn, en de wilsuitingen van de revolutionaire Franse bourgeoisie betekenden in hun ogen de wetten van de zuivere wil, van de wil zoals hij zijn moet, van de waarlijk menselijke wil.

De arbeid van de Duitse literatoren bestond er uitsluitend in de nieuwe Franse ideeën met hun oud filosofisch geweten in overeenstemming te brengen, of beter, van hun filosofisch standpunt zich de Franse ideeën toe te eigenen.

Deze toe-eigening geschiedde op dezelfde manier waarop men zich altijd van een vreemde taal meester maakt, nl. door te vertalen.

Het is bekend hoe de monniken handschriften waarop de klassieke werken van de ouden heidense tijd waren opgetekend, met absurde geschiedenissen van katholieke heiligen overdekten. De Duitse literatoren gingen omgekeerd te werk met de profane Franse literatuur. Zij schreven hun wijsgerige onzin achter het Franse origineel. Bijvoorbeeld achter de Franse kritiek van de geldverhoudingen schreven zij: “vervreemding van het menselijk wezen”, achter de Franse kritiek van de bourgeoisstaat schreven zij: “opheffing van de heerschappij van het abstract algemene”, enz.

De onderschuiving van deze wijsgerige frases onder de Franse ontwikkeling doopten zij: “filosofie van de daad”, “waar socialisme”, “Duitse wetenschap van het socialisme”, “filosofische grondslag van het socialisme”, enzovoort.

De Franse socialistisch-communistische literatuur werd zo formeel ontmand. En aangezien zij in de hand van de Duitser ophield de strijd van een klasse tegen de andere uit te drukken, was de Duitser zich ervan overtuigd de ‘Franse eenzijdigheid’ te hebben overwonnen, in plaats van ware behoeften de behoefte aan waarheid, en in plaats van de belangen van de proletariër de belangen van het menselijk wezen, van de mens in het algemeen verdedigd te hebben, van de mens, die niet tot een klasse, die in het geheel niet tot de werkelijkheid behoort, maar slechts tot de nevelige hemel van de filosofische fantasie.

Dit Duitse socialisme, dat zijn onbeholpen schooloefeningen zo ernstig en plechtig opnam en met zo'n marktgeschreeuw uitbazuinde, verloor intussen langzamerhand zijn pedante onschuld.

De strijd van de Duitse, met name van de Pruisische bourgeois, tegen het feodalisme en het absolute koningschap, in één woord, de liberale beweging, werd ernstiger.

Aan het ‘ware socialisme’ werd aldus de gewenste gelegenheid gegeven om tegenover de politieke beweging de socialistische eisen te stellen, de traditionele vervloekingen tegen het liberalisme, tegen de constitutionele staat, tegen de burgerlijke concurrentie, burgerlijke vrijheid van drukpers, burgerlijk recht, burgerlijke vrijheid en gelijkheid te slingeren, en aan de massa van het volk voor te preken hoe zij bij deze burgerlijke beweging niets te winnen, veeleer alles te verliezen heeft. Het Duitse socialisme vergat op het juiste ogenblik dat de Franse kritiek, wiens geesteloze echo het was, de moderne burgerlijke maatschappij met de daarmee overeenkomende materiële levensvoorwaarden en de overeenkomstige politieke constitutie had verondersteld, louter voorwaarden die in Duitsland feitelijk nog eerst veroverd moesten worden.

Het diende de Duitse absolute regeringen, met hun gevolg van priesters, schoolmeesters, landjonkers en bureaucraten als gewenste vogelverschrikker tegen de dreigend opkomende bourgeoisie.

Het was de zoete toespijs bij de bittere zweepslagen en geweerkogels, waarmee dezelfde regeringen de Duitse arbeidersopstanden bewerkten.

Werd het ‘ware’ socialisme op die manier een wapen in de hand van de regeringen tegen de Duitse bourgeoisie, het vertegenwoordigde ook onmiddellijk een reactionair belang, het belang van de Duitse kleinburgerij. In Duitsland vormt de van de 16e eeuw afkomstige en sinds die tijd in verschillende vorm hier altijd weer opnieuw opduikende kleinburgerij de eigenlijke maatschappelijke grondslag van de bestaande toestanden.

Haar instandhouding is de instandhouding van de bestaande Duitse toestanden. Onder de industriële en politieke heerschappij van de bourgeoisie vreest zij een wisse ondergang, aan de ene kant tengevolge van de concentratie van het kapitaal, aan de andere kant door de opkomst van een revolutionair proletariaat. Het ‘ware’ socialisme scheen haar beide vliegen in één klap te slaan. Het verbreidde zich als een epidemie.

Het gewaad, gewerkt uit speculatief spinnenweb, geborduurd met spreukbloemen van schone geesten, gedrenkt met liefdezwoele gemoedsdauw, dit bovenaardse gewaad, waarin de Duitse socialisten hun paar knokige ‘eeuwige waarheden’ hulden, vermeerderde nog de afzet van hun waar bij dit publiek.

Van zijn kant begreep het Duitse socialisme steeds meer zijn roeping, de hoogdravende vertegenwoordiger van deze kleinburgerij te zijn.

Het proclameerde de Duitse natie als de normale natie en de Duitse kleinburger als de normale mens. Aan iedere laagheid van deze kleinburger gaf het een verborgen, hogere, socialistische zin, waardoor zij haar tegendeel betekende. Het trok de laatste consequentie, toen het rechtuit optrad tegen de ‘ruw-vernielende’ richting van het communisme en zijn onpartijdige verhevenheid boven elke klassenstrijd verkondigde. Met zeer weinige uitzonderingen behoort alles wat in Duitsland van zogenaamd socialistische en communistische geschriften in omloop is, tot deze vieze, ontzenuwende literatuur³.

2. Het behoudend of bourgeoissocialisme

Een deel van de bourgeoisie wenst de sociale misstanden te verhelpen om het voortbestaan van de burgerlijke maatschappij te verzekeren.

Tot dit deel behoren: staathuishoudkundigen, filantropen, weldoeners, verbeteraars van de toestand van de arbeidende klassen, organisators van de weldadigheid, dierenbeschermers, stichters van matigheidsverenigingen, hervormers van de bontst geschakeerde soorten. En dit bourgeoissocialisme is tot gehele systemen uitgewerkt.

Als voorbeeld noemen wij Proudhons *Philosophie de la Misère*.

De socialistische bourgeois willen de levensvoorwaarden van de moderne maatschappij zonder de noodzakelijk daaruit voortkomende strijd en gevaren. Zij willen de bestaande maatschappij na aftrek van de haar omwentelende en vernietigende elementen. Zij willen de bourgeoisie zonder het proletariaat. De bourgeoisie stelt zich natuurlijk de wereld, waarin zij heerst, als de beste wereld voor. Het bourgeoissocialisme werkt deze

³ De storm van de omwenteling van 1848 heeft deze gehele schunnige richting weggevaagd en haar dragers de lust benomen nog langer aan socialisme te doen. Voornaamste vertegenwoordiger en klassiek type van deze richting is de heer Karl Grün. — *Noot van Engels*

troostvolle voorstelling tot een half of heel stelsel uit. Wanneer het het proletariaat oproept zijn stelsels tot werkelijkheid te maken, en in het nieuwe Jeruzalem in te gaan, dan verlangt het in de grond van de zaak alleen dat het in de tegenwoordige maatschappij blijft staan, maar zijn hatelijke gedachten over die maatschappij zal opgeven.

Een tweede, minder systematische maar meer praktische vorm van dit socialisme trachtte iedere revolutionaire beweging voor de arbeidersklasse te verbitteren door te bewijzen dat niet deze of gene politieke verandering, maar alleen een verandering van de materiële levensverhoudingen, van de economische verhoudingen, haar van nut zou kunnen zijn. Onder verandering van de materiële levensverhoudingen verstaat dit socialisme evenwel volstrekt niet de afschaffing van de burgerlijke productieverhoudingen, die alleen langs revolutionaire weg mogelijk is, maar administratieve verbeteringen, die op grond van deze productieverhoudingen tot stand komen, dus aan de verhouding van kapitaal en loonarbeid niets veranderen, maar in het beste geval voor de bourgeoisie de kosten van haar heerschappij verminderen en haar staathuishouding vereenvoudigen.

Zijn volkomen uitdrukking bereikt het bourgeoissocialisme pas daar waar een zuiver oratorische gestalte aanneemt.

Vrijhandel! in het belang van de arbeidende klasse; beschermende rechten! in het belang van de arbeidende klasse; cellulaire gevangenschappen! in het belang van de arbeidende klasse: dat is het laatste, het enige ernstig gemeende woord van het bourgeoissocialisme.

Het socialisme van de bourgeoisie bestaat juist in de bewering dat de bourgeois bourgeois zijn — in het belang van de arbeidende klasse.

3. Het kritisch-utopische socialisme en communisme

Wij spreken hier niet over de literatuur die in alle grote moderne omwentelingen de eisen van het proletariaat verkondigde. (De geschriften van Baboeuf, enz.)

Die eerste pogingen van het proletariaat om in een tijd van algemene opschudding, in het tijdperk van de omverwerping van de feodale maatschappij, onmiddellijk zijn eigen klassenbelang door te zetten, leden noodzakelijk schipbreuk door de onontwikkelde vorm van het proletariaat zelf, zowel als door het ontbreken van de materiële voorwaarden van zijn bevrijding, die immers juist het product van de burgerlijke periode zijn. De revolutionaire literatuur, die deze eerste bewegingen van het proletariaat begeleidde, is wat inhoud betreft noodzakelijk reactionair. Zij predikt een algemeen ascetisme en een ruwe gelijkmakerij. De eigenlijke socialistische en communistische stelsels, de stelsels van St. Simon, Fourier, Owen enz. duiken op in de eerste onontwikkelde periode van de strijd tussen proletariaat en bourgeoisie, die wij boven hebben blootgelegd. (Zie: **Bourgeois en proletariërs**)

De uitvinders van deze stelsels zien weliswaar de tegenstelling van de klassen en de werking van de ontbindende elementen in de heersende maatschappij zelf, maar zij ontdekken aan de zijde van het proletariaat geen historische eigen werkzaamheid, geen aan dat proletariaat eigen politieke beweging.

Aangezien de ontwikkeling van de klassentegenstelling gelijke tred houdt met de ontwikkeling van de industrie, vinden zij evenmin de materiële voorwaarden voor die bevrijding van het proletariaat en zoeken zij naar een sociale wetenschap, naar sociale wetten, om deze voorwaarden te scheppen.

In de plaats van de maatschappelijke krachten moet hun persoonlijke vindingskracht treden, in de plaats van de historische voorwaarden fantastische voorwaarden van de bevrijding, in de plaats van de langzaam gebeurende organisatie van het proletariaat tot klasse de eigen uitgedachte organisatie van de maatschappij. De toekomstige wereldgeschiedenis lost zich voor hen op in de propaganda en de praktische uitvoering van hun plannen.

Zij zijn zich er weliswaar van bewust dat hun plannen voornamelijk het belang van de arbeidende klasse als de meest lijdende klasse verdedigen. Slechts vanuit dit gezichtspunt van meest lijdende klasse, bestaat het proletariaat voor hen.

De onontwikkelde vorm van de klassenstrijd, evenzeer als hun eigen plaats in het leven brengen echter met zich mee dat zij zich ver boven iedere klassentegenstelling verheven achten. Zij willen de toestand van alle medeleden van de maatschappij, ook van de hoogsten, verbeteren. Zij doen daarom voortdurend een beroep op de hele maatschappij zonder onderscheid, ja bij voorkeur op de heersende klasse. Men heeft hun stelsel immers slechts te begrijpen om het als het best mogelijke plan van de best mogelijke maatschappij te erkennen.

Zij verwerpen daarom alle politieke, en met name alle revolutionaire actie, zij willen hun doel langs vredelievende weg bereiken, en proberen, door kleine, natuurlijk mislukkende proefnemingen, door de macht van het voorbeeld een weg te banen voor het nieuwe maatschappelijke evangelie.

De fantastische schildering van de toekomstige maatschappij ontspringt — in een tijd waarin het proletariaat nog hoogst onontwikkeld is, dus zelf zijn eigen positie nog fantastisch opvat — aan zijn eerste hoop- en verwachtingsvol dringen naar een algemene verandering van de maatschappij.

De sociale en communistische geschriften bevatten evenwel ook kritische elementen. Zij tasten alle grondslagen van de bestaande maatschappij aan. Zij hebben daardoor zeer rijk materiaal tot inlichting van de arbeiders geleverd. Hun positieve stellingen over de toekomstige maatschappij, bv. de opheffing van de tegenstelling tussen stad en land, van de familie, van het privaat gewin, van de loonarbeid, het verkondigen van de maatschappelijke harmonie, de verandering van de staat in een blote regeling van de productie — al deze door hen verkondigde stellingen drukken slechts het wegvallen van de klassentegenstelling uit, die zich nog maar pas begint te ontwikkelen, die zij nog slechts in haar eerste vormeloze onbepaaldheid kennen. Deze stellingen zelf hebben daardoor nog een zuiver utopische betekenis.

De betekenis van het kritisch-utopische socialisme en communisme staat in omgekeerde verhouding tot de historische ontwikkeling. In dezelfde mate waarin de klassenstrijd zich ontwikkelt en gestalte aanneemt, verliest dit fantastische daarboven-verheven-zijn, deze fantastische bestrijding daarvan, alle praktische waarde, alle theoretische rechtvaardiging. Ook al waren de oorspronkelijke makers van deze stelsels daarom in menig opzicht revolutionair, toch vormen hun leerlingen telkens reactionaire sekten. Zij houden de oude zienswijzen

van hun meesters vast tegenover de historische verdere ontwikkeling van het proletariaat. Zij proberen dus consequent de klassenstrijd weer af te stompen en de tegenstellingen door bemiddeling te doen verdwijnen. Zij dromen nog altijd van de uitvoering, als proef, van hun maatschappelijke utopieën, stichting van enkele afzonderlijke phalanstères, vestiging van homekolonies⁴, oprichting van een klein Ikarië — het Nieuwe Jeruzalem in zakformaat — en voor de bouw van al deze luchtkastelen moeten zij een beroep doen op de filantropie van de burgerlijke harten en geldzakken. Langzamerhand vallen zij in de categorie van de boven afgebeelde reactionaire of conservatieve socialisten en onderscheiden zij zich alleen nog van hen door meer systematische pedanterie, door hun fanatiek bijgeloof aan het wonderwerk van hun sociale wetenschap.

Zij bestrijden daarom met verbittering elke politieke beweging van de arbeiders, die alleen uit blind ongelooft aan het nieuwe evangelie kon voortkomen.

De Owenisten in Engeland, de Fourieristen in Frankrijk treden daar op tegen de Chartisten, hier tegen de Reformisten.

IV. Verhouding van de communisten tot de verschillende oppositiepartijen

In verband met Hoofdstuk II spreekt nu de verhouding van de communisten tot de reeds opgerichte arbeiderspartijen vanzelf, dat wil dus zeggen hun verhouding tot de Chartisten in Engeland en de landbouwhervormers in Noord-Amerika.

Zij strijden voor het bereiken van de naastbijliggende doeleinden en belangen van de arbeidersklasse, maar zij vertegenwoordigen in de tegenwoordige beweging tegelijk de toekomst van de beweging. In Frankrijk sluiten de communisten zich bij de socialistisch-democratische partij aan tegen de conservatieve en radicale bourgeoisie, zonder daarom het recht op te geven kritiek uit te oefenen op de uit de revolutionaire traditie afkomstige frases en illusies.

In Zwitserland ondersteunen zij de radicalen, zonder te miskennen dat deze partij uit tegenstrijdige elementen bestaat, deels uit democratische socialisten in Franse zin, deels uit radicale bourgeois.

Bij de Polen ondersteunen de communisten de partij die een agrarische revolutie tot voorwaarde maakt voor de nationale bevrijding, dezelfde partij die de Krakause opstand van 1846 in het leven riep.

In Duitsland strijdt de communistische partij, zodra de bourgeoisie revolutionair optreedt, gemeenschappelijk met de bourgeoisie tegen de absolute monarchie, het feodale grondeigendom en de kleinburgerij.

⁴ Home-kolonies (kolonies binnenslands) noemt Owen zijn communistische modelmaatschappijen. Phalanstère was de naam van de door Fourier uitgedachte maatschappelijke paleizen. Ikarië heette het utopische fantasieland, waarvan Cabet de communistische inrichtingen heeft geschilderd. — *Noot van Engels*

Zij laat evenwel geen ogenblik na bij de arbeiders een zo klaar mogelijk bewustzijn op te wekken over de vijandelijke tegenstelling tussen bourgeoisie en proletariaat, opdat de Duitse arbeiders terstond de maatschappelijke en politieke veranderingen, die de bourgeoisie met haar heerschappij aanbrengen moet, als even zo vele wapens tegen de bourgeoisie kunnen keren, opdat na de omverwerping van de reactionaire klassen in Duitsland, dadelijk de strijd tegen de bourgeoisie zelf begint.

Op Duitsland richten de communisten voornamelijk hun opmerkzaamheid, omdat Duitsland aan de vooravond van een burgerlijke revolutie staat, en omdat het deze omwenteling onder verder gevorderde omstandigheden van de Europese beschaving in het algemeen, en met een veel verder ontwikkeld proletariaat uitvoert, dan Engeland in de 17e en Frankrijk in de 18e eeuw; omdat de Duitse burgerlijke revolutie dus slechts het onmiddellijke voorspel van een proletarische revolutie kan zijn.

In één woord, de communisten ondersteunen overal iedere revolutionaire beweging tegen de bestaande maatschappelijke en staatkundige toestanden.

In al deze bewegingen brengen zij het eigendomsvraagstuk welke meer of minder ontwikkelde vorm het ook moge aangenomen hebben, als het hoofdvraagstuk van de beweging op de voorgrond.

De communisten werken eindelijk overal aan de onderlinge verbinding en verstandhouding van de democratische partijen aller landen.

De communisten versmaden het hun overtuiging en hun bedoelingen te verhelen. Zij verklaren openlijk dat hun doel slechts bereikt kan worden door de gewelddadige omverwerping van iedere tot nu toe heersende maatschappelijke orde. Dat de heersende klassen sidderen voor een communistische revolutie! De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun ketenen. Zij hebben een wereld te winnen.

PROLETARIËRS ALLER LANDEN, VERENIGT U!